अध्याय 26

1) भक्त पंत

(2) हरिश्चन्द्र पित्तले

(3) गेपाल आँबेडकरका कथाहरू

यो सश्ष्टिमा स्थूल (ठूलो) सूक्ष्म (सानो) चेतन (प्राण भएको) र जड (प्राण नभएको) आदि जे जति देखइरिहेको छ, त्यो सबै एउटै ब्रह्म हो र यही एउटा अद्वितीय वस्तु ब्रह्मलाई नै हामी बेग्लाबेग्लै नामहरूले सम्बोधित गर्दछौं तथा बेग्लाबेग्लै नजरले हेर्दछौं। जस्तो प्रकारले अँधेरामा पडी राखेको एउटा डोरी या मालालाई भ्रमवश हामी सर्प भनि ठान्छौं, त्यस्तै प्रकारले हामी सम्पूर्ण वस्तुहरूको केवल बाहिरी स्वरूपलाई मात्र देख्दछौं न कि त्यसको सच्चा स्वरूपलाई। एकमात्र सद्गुरूनै हाम्रो दश्ष्टिबाट मायाको पर्दा हटाएर हामीलाई वस्तुहरूको सत्य स्वरूपलाई वास्तविक रूपमा देखाइ दिन समर्थ हुन्छन्। यसैले आउनुहोस्, हामी श्री सद्गुरू साई महाराजको उपासना गरी बहाँबाट सत्य दर्शन गराइ दिनको लागी प्रार्थना गरौं, त्यो सत्य वस्तु ईश्वरभन्दा बाहेक अर्को केही पनि होइन।

आन्तरिक (भिन्नी) पूजा

श्री हेमाडपंत उपासनाको एउटा अकैं नयाँ पद्वति (रीति) बताउँदछन्। उनी भन्छन्ः सदगुरूको पाउ पखाल्नको निमित आनन्दका आँसुतो तातो जलको प्रयोग गर। वहाँलाई सच्चा प्रेमरूपी चन्दन लेपेर दश्ढ विश्वास रूपी वस्त्र पहिराऊ। त्यस्तै आठ साहित्वक भावहरूको ठाउँमा कोमल र एकाग्र चित्त रूपी फल वहाँलाई अर्पण गर। अनि भावरूपी बुक्का (अभ्रकको चूर्ण) वहाँको श्री मस्तकमा (शिरमा) लगाई, भक्तिको पेटी बांधेर आफ्नो शिर वहाँको चरणमा राख। यस्तो तरीकाले श्री साईलाई सम्पूर्ण गहनाले सिंगारेर वहाँलाई

आफ्नो सर्वस्थ अर्पण गरिदिऊ। तातो हटाउनाको लागि सधैं भाव (भक्ति) को चँबर डोलाऊ। यस्तो प्रकारले आनन्ददायक (आनन्द दिने) पूजा गरी वहाँसँग प्रार्थना गरः– "हे प्रभु साई! हाम्रो प्रवश्ति अन्तर्मुखी (भित्रहेर्ने) बनाइ दिनोस्। सत्य र असत्य छुट्याउने विवके दिनोस्। त्यस्तै सांसारिक वस्तुहरूबाट आसक्ति हटाएर मलाई आत्मज्ञान प्रदान गर्नोस्। म आफ्नो शरीर र प्राण हजूरका श्री चरणमा अर्पण गर्दछु। हे प्रभु साई! मेरा आँखालाई हजूरले आफ्ना आँखा बनाउनुहोस् ताकि मलाई सुख र दुःखको अनुभव नै नहोओस्। हे साई! मेरो शरीर र मनलाई हजूरले आफ्नो इच्छा मुताबिक चल्न दिनोस्। त्यस्तै मेरो चन्चल मनलाई आफ्ना चरणको शीतल छायाँमा विश्राम गर्न दिनोस्।" अब म यो अध्यायको कथातिर आउँछु।

भक्तपंत

कम समय एउटा अकैं सद्‌गुरूका शिष्य पंत नाम गरेका भक्तलाई शिरडी आउने सौभाग्य प्राप्त भयो। उनको शिरडी आउने इच्छा त थिएन, तर "मेरे मन कछु और है, विधिनाके कुछ औंर (मेरो मनमा केही अर्को कुरा छ, दैवको मनमा केही अर्को नै) भन्ने कहावत चरितार्थ भयो (घट्न आयो)। उनी रेल (पश्चिम रेल्वे) द्वारा यात्रा गरिरहेका थिए। त्यहाँ शिरडी यात्राको लागि गइरहेका धैरे मित्र र सम्बन्धीहरूसँग अचानक नै भेट हुन गयो। तिनीहरूले उनीसँग (पंतसँग) शिरडीसम्म साथसाथै जाने प्रस्ताव राखे। पंतले यो प्रस्ताव अस्वीकार गर्न सकेनन्। अनि उनीहरू सबै बम्बईमा उत्रे। यसैबीच पंत विरारमा उत्रे र आफ्नो सद्‌गुरूसँग शिरडी प्रस्थान गर्ने अनुमति लिई, साथै आवश्यक खर्च आदिको प्रबन्ध गरेर सबैजनको साथमा नै रमाना भए।

उनीहरू बिहानी पख त्यहाँ (शिरडी) पुगेर लगभग एधार बजे मसजिद पुगे। त्यहाँ पूजाको लागि जम्मा भएका भक्तहरूका समूह देखेर सबैलाई ज्यादै प्रसन्नता भयो। तर पंतलाई अचानक नै मूर्च्छा आयो र बेहोश भै त्यहीं लडे। अनि सबैजना ज्यादै डराएर उनीलाई निको पार्ने सम्पूर्ण उपचार गर्न लागे। बाबाको कृपाबाट र शिरमा जल छर्की

दिनाले उनी ठीक भएर निद्राबाट जागे जस्तै भई उठेर बसे। त्रिकालज्ञ (तीनैकालका कुरा जान्ने) बाबाले यी अकैं गुरूका शिष्य हुन् भन्ने सबै कुरा थाह पाएर उनीलाई अभयदान दिई उनको (पंतको) आफ्नो गुरूमा नै विश्वास दृढ गराउँदै भन्नुभयो- "जसरी नै आऊ, तर नबिर्स, आफ्नो खम्बालाई बलीयोसँग समातेर सधैंभर स्थिर भई उनीसँग नै अभिन्नता प्राप्त गर।" पंतले तुरून्तै यी शब्दका आशय बुझेर उनीलाई त्यसैबेला नै आफ्नो सदगुरूको सम्झना हुन आयो। उनलाई बाबाको यो अनुग्रहको जीवनभर सम्झना रहिरह्यो।

श्री हरिश्चन्द्र पित्तले

बम्बईमा एउटा श्री हरिश्चन्द्र पित्तले नामका असल गश्हस्थ थिए। तिनको छोरा मिर्गी रोगबाट पीडित थियो। उनले अनेक प्रकारका स्वदेशी र विदेशी औषधि गराए। तर त्यसबाट केही फाइदा भएन। अब केवल कुनै सन्तका चरण कमलको शरण लिने उपाय मात्र बाँकी रहन गएथ्यो। पन्ध्रौ अध्यायमा श्री दासगणूको सुमधूर कीर्तनद्वारा श्री साईबाबाको कीर्ति बम्बईमा प्रशस्त फैलिसकेको थियो भनी बताइ सकिएको नै छ। पित्तले पनि सन् 1910 मा उनको (दासगणूको) कीर्तन सुनेर उनलाई श्री साईबाबाको हातको छुवाइले त्यस्तै हेराइ मात्रले नै असाध्य रोग राम्रैसँग निको हुन्छ भन्ने कुरा थाहा भयो। अनि उनको मनमा पनि श्री साईबाबाको प्रिय दर्शनको तीव्र इच्छा जाग्यो। यात्राको प्रबन्ध गरी चढाउनाको लागि फलहरूको टोकरी लिएर पत्नी र बच्चाहरू सहित उनी शिरडी गए।

मसजिदमा पुगेर उनले पाउमा ढोगे। साथै आफ्नो रोगी छोरालाई वहाँको (बाबाको) री चरणमा राखिदिए। बाबाको दश्ष्टि उसमाथि पर्ना साथै उसमा एउटा विचित्र परिवर्तन भयो। बच्चाले आँखा घुमायो र बेहोश भएर लड्यो। उसको मुखबाट फींज निक्लन लाग्यो तथा शरीर पसीनाले भिज्यो। अब उसको प्राण निक्लनै लाग्यो भन्ने आशंका हुन लाग्यो। यो देखेर उसका बाबुआमा अत्यन्त निराश भएर घबराउन लागे। बच्चालाई थैरैजसो केही मात्रामा मूर्च्छा त आइनै रहन्थ्यो। तर यो मूर्च्छा त धेरैबेरसम्म रहयो।

आमाका आँखाबाट आँशुका धारा बहीरहेथे र उनी दुःखित भएर आर्तनाद (पीडा पूर्ण रूबाइ) गर्न लागिन्। "जस्तो एक व्यक्ति चोरहरूको डरले भागेर कुनै घरमा पसेको होस् र त्यो घरनै उसको माथि गिर्न जाओस् या एकभक्त मन्दिरमा पूजाको लागि पसेको होस् र त्यो मन्दिरनै उसमाथि गिर्न जाओस्, या एउटी गाई शेरको डरबाट भागेर कुनै कसाईको हातमा परोस, या एउटी स्वास्नी मानिस सूर्यको तापले पीडित भएर रूखको छायाँमा जाओस् र त्यही रूखनै उसमाथि गिने जाओस्। हो, म अहिले माथि भनिएको जस्तै स्थितिमा छु।"

त्यसपछि बाबाले सान्त्वना दिँदै भन्नुभयो- "बच्चालाई आफ्नो बस्ने ठाउँमा लैजाओ। ऊ आधा घण्टा पछि नै होशमा आउने छ।"

अनि उनीहरूले बाबाको आदेश तुरून्त पालना गरे। बाबाको बचन सत्य निक्ल्यो। उसलाई वाडामा ल्याउना साथ बच्चा ठीक भयो र पित्तले परिवार पति-पत्नी र अरू सबै जनालाई ठूलो सुखी भयो। साथै उनीहरूको शंका हट्यो। श्री पित्तलेले आफ्नो धर्मपत्नी सहित बाबाको दर्शन गर्न आएर ज्यादै विनम्र भएर आदरपूर्वक पाउमा ढोगेर पादसेवन गर्न (पाउमिच्न) लागे। मनैमन उनी बाबालाई धन्यवाद दिईरहेथे। त्यसबेला बाबाले मुस्कुराएर भन्नुभयो- "के तिम्रो अगिको सम्पूर्ण विचार र शंका हरायो। जसमा विश्वास र धैरे छ त्यसको रक्षा श्री हरिले अवश्य गर्नु हुनेछ।"

श्री पित्तले एक धनाढ्य व्यक्ति थिए। यसैले उनले प्रशस्त मिठाई बांडे र असल फल र पानको बीडा बाबालई चढाए। श्रीमती पित्तले सात्विक वशक्तिकी महिला थिइन्। उनी एक ठाउँमा बसेर बाबातिर प्रेमपूर्ण दशष्टिले निहार्दथिन् (हेर्दथिन्)। उनका आँखाबाट खुशीका आँसु झर्दथे। उनको कोमल र सरल स्वभाव देखेर बाबा ज्यादै प्रसन्न हुनुभयो। ईश्वरको समाननै सन्त पनि भक्तहरूका अधीन हुन्छन्। जो उनको शरणमा परेर उनको अनन्यभावले पूजा गर्दछन्, तिनको रक्षा सन्तले गर्दछन्।

शिरडीमा केही दिन सुखपूर्वक बिताएर पित्तले परिवारले बाबाका नजिक मसजिदमा गएर पाउमा ढोगी शिरडीबाट हिंडने अनुमति मागे। बाबाले उनीहरूलाई उदी बाबाले उनीहरूलाई उदी (विभूति) दिएर आशीर्वाद दिनुभयो। पित्तलेलाई नजिकै बोलाएर वहाँले भन्नलाग्नुभयो। “बाबु! पहिले मैले तिमीलाई दुई रूपियाँ दिएथें, अब म तिमीलाई तीन रूपियाँ दिन्छु। यसलाई आफ्नो पूजाको वेदीमा राखेर सधैंभर पूजा गर यसबाट तिम्रो कल्याण हुनेछ।” श्री पित्तलेले त्यसलाई प्रसादरूपमा ग्रहण गरी बाबालाई फेरि साष्टाङ् नमस्कार गरेर आशीर्वादको लागि प्रार्थना गरे। उनलाई यो मेरो पहिलो पटक हुनाले बाबाले मलाई दुई रूपियाँ पहिले कहिले दिनु भएथ्यो होला भन्ने कुराको अर्थ बुझन असमर्थ भएको हूँ कि भन्ने विचार आयो।

पित्तले यो कुराको स्पष्टीकरण चाहन्थे। तर बाबा चूपनै रहनु भयो। बम्बई पुगेपछि उनले आफ्नो बूढी आमालाई शिरडीको सम्पूर्ण कुरा सुनाए र त्यो दुई रूपियाँको समस्या पनि आमासँग सम्पूर्ण करा सुनाए र त्यो दुई रूपियाँको समस्या पनि आमासँग भने। उनकी आमालाई पनि पहिले पहिले त सम्झना केही आएन। तर पूरै रूपले विचार गर्दा एउटा पूरानो घटनाको सम्झना आयो जेले यो समस्या समाधान गरिदियो।

उनकी बूढी आमाले भन्न लागिन्- “जस्तो प्रकारले तिमीले आफ्नो छोरालाई लिएर श्रीसाईबाबाको दर्शन गर्न गएथ्यौ ठीक त्यस्तै प्रकारले तिम्रो पिताजीले पनि तिमीलाई लिएर धेरै वर्ष पहिले अक्कलकोटकर महाराजको दर्शन गर्न जानुभएको थियो। महाराज पूर्ण सिद्ध, योगी, त्रिकालज्ञ (तीनै कालका कुरा जान्ने) र बडो उदार हुनुहुन्थ्यो। तिम्रो पिताजी परमभक्त हुनुहुन्थ्यो। यसकारण उहाँको पूजा स्वीकार भयो। त्यसैबेला महाराजले उहाँलाई पूजा गर्नको लागि दुई रूपयिाँ दिनुभएथ्यो। त्यसलाई उहाँले आजीवन पूजा गर्नुभयो। उहाँपछि त्यसको पूजा नियमपूर्वक हुनसकेन र रूपियाँ हराए। केही दिनपछि ती पुरै रूपले बिर्सन पनि गए। श्री अक्कलकोटकर महाराजले साईस्वरूपमा तिमीलाई आफ्नो कर्तव्य र पूजाको सम्झना गराएर आपत्तिहरूबाट मुक्त गराईदिनु यो तिम्रो सौभाग्य हो। अब भविष्यमा जागरूक भएर सम्पूर्ण शंका र शोचविचार छोडी आफ्ना पूर्खाको सम्झना

गर्दै आफ्ना रीतिरिवाजहरूलाई पछ्याएर राम्रो आचरण अपनाऊ। आफ्ना कुलदेवता तथा यी रूपियाँहरूलाई पूजा गरेर उनीहरूको वास्तविक स्वरूपलाई जान्न र सन्तहरूको आशीर्वाद ग्रहण गर्न पाएकोमा गर्व गर। श्री साईसमर्थले दया गरेर तिम्रो हृदयमा भक्तिको वीजारोपण गरिदिनुभएको छ। अब त्यसलाई बढाउनु तिम्रो कर्तव्य हो।

आमाको मीठो बचनामृत पिएर श्री पित्तलेलाई अत्यन्त हर्ष भया। उनीलाई बाबाको सर्बकालज्ञता (सबै समयको ज्ञान) छर्लङ् हुनाको साथै उहाँको श्री दर्शनको महत्वको पनि बोध भयो। यसपछि उनी आफ्नो व्यवहारमा बढी सावधान हुन गए।

श्री आम्बेडकर

पुनाका श्री गोपाल नारायण आम्बेडकर बाबाका परमभक्तहरू मध्येका एक थिए। उनले ठाणे जिल्ला र जव्हार स्टेटको अन्तःशुल्क विभागमा दश वर्षदेखि काम गर्दथे। त्यहाँबाट सेवा निवृत्त (सेवाबाट हट्नु) भएर उनले अरू नोकरी खोजे। तर असफल भए अनि उनीलाई दुर्भाग्यले चारैतर्फबाट घेन्यो। उनको आर्थिक स्थिति अरू बढी दयनीय हुन गयो। यस्तो परिस्थितिमा उनले सातवर्ष बिताए। उनी प्रतिवर्ष शिरडी जान्थे र आफ्नो दुःखदायी कथा वार्ता बाबालाई सुनाउने गर्थे। सन्। 1916 मा त उनको स्थिति अरू बढी चिन्ताजनक हुनगयो। त्यसैले उनले शिरडीमा गएर आफ्नो आत्महत्या गर्ने विचार गरे। यसैकारण उनी आफ्नी पत्नीलाई साथमा लिई शिरडी आएर त्यहाँ दुई महिनासम्म बसे।

एक रातमा दीक्षित बाडाको अगाडि एउटा बयलगाडी माथि बसी बसी कुवामा हामफालेर उनले प्राणको अन्त गर्ने र साथसाथै बाबाले उनको रक्षा गर्ने निश्चित भयो। त्यहीँ नजिकै एउटा भोजनालयको मालिक श्री सगुणमेरूनायक ठीक त्यसै समयमा बाहिर आए र "के तँपाईले कहिल्यै अक्कलकोटकर महाराजको जीवनी पढ्नुभएको छ?" भनी कुरा गर्न लागे। सगुणबाट पुस्तक लिएर उनले (आम्बेडकरले) पढ्न आरम्भ गरे। पुस्तक पढ्दा–पढ्दा उनी एउटा यस्तो कथामा पुगे जो यसप्रकारको थियो। श्री अक्कलकोटकर महाराजको जीवनकालमा एक व्यक्ति असाध्य रोगाबट पीडित थियो। जब उसले कुनै प्रकारले पनि

कष्ट सहन सकेन, अनि बिल्कुलै निराश हुनगयो र एक रात कुवामा हाम फाल्यो। त्यसैबेला नै महाराज त्यहाँ पुग्नु भयो र वहाँले आफैं आफ्नो हातले उसलाइ बाहिर निकाल्नु भयो। अनि वहाँले उसलाई सम्झाउन लाग्नुभयो– "तिमीले आफ्ना राम्रा नराम्रा कर्महरूको फल अवश्य नै भोग्नु भर्छ। यदि भोग अपूर्ण रहन गयो भने अर्को जन्म लिनु पर्छ। यसैले केही समयसम्म यसलाई सही पूर्वजन्मका सबै कर्महरूका भोष सिध्याएर सधैंको समयसम्म यसलाई सही पूर्वजन्मका सबै कर्महरूका भोग सिध्याएर अधैंको लागि मुक्त हुन जानु नै मश्त्युभन्दा वही कल्याणकारी कुरा हो।"

यो सामयिक (समय सुहाउँदो) र उपयुक्त कथा पढेर आम्बेडकरलाई ठूलो आश्चर्य भयो र उनी पानी-पानी भए।

यदि यो कथाद्वारा उनीलाई बाबाको संकेत प्राप्त नभएको हुँदो हो त अहिलेसम्म उनको प्राणान्त भै नै सक्दथ्यो। बाबाको व्यापकता र दयालुता देखेर उनको विश्वास दश्ढ हुन गयो र उनी बाबाका परमभक्त बन्न गए। उनका पिता श्री अक्कलकोटकर महाराजका शिष्य थिए र बाबाको इच्छा पनि उनलाई उनकै पिताकै पदचिन्ह पछ्याउन लगाउनु थियो। बाबाले उनीलाई आशीर्वाद दिनुभयो। अनि अब उनको भाग्य चम्किएर आयो। उनले ज्योतिषशास्त्रको अध्यवनमा निपुणता प्राप्त गरी त्यसमा धैरै उन्नति गरे र धैरै धैरै धन, कमाई आफ्नो बाँकी जीवन सुख र शान्तिपूर्वक बिताए

श्री सद्‍गुरू साईनाथमा अर्पण होमोस्
मंगल होओस्।।